

NORDISK KUNST- OG LYSTRYK

Rantzius.

III.

Aage Friis.

16. august 1870—6. oktober 1949.

Tale i Videnskabernes Selskabs møde den 20. januar 1950.

Af C. O. Bøggild-Andersen.

6. okt. 1949 afgik et af Selskabets ældste medlemmer, professor Aage Friis, indvalgt 1920, 79 aar gammel ved døden.

Aage Friis var født 16. aug. 1870 paa Halskov ved Korsør som søn af kateket og overlærer, fra 1874 sognepræst i Daugbjerg i Fjends herred, 1880—1901 i Skyum i Thy, Kristian Johan Frederik Friis og Juliane Marie Landkilde. Faderen tilhørte en gammel, oprindelig jysk, borger- og præsteslægt, som kan føres tilbage til 16. aarhundrede, moderen var en fynsk møllerdatter. Som dreng prægedes Aage Friis stærkt af sin levende og virksomme, grundtvigsk- og venstre-orienterede, stærkt pædagogisk og socialt interesserede fader, og det var denne som ledede hans undervisning, til han 14 aar gammel kom i Viborg katedralskole. Stærke indtryk modtog han ogsaa af Nordvestjyllands natur og bondeliv, som altid vedblev at staa hans hjerte nær. Betydning for livet for ham og hans jævnaldrende skolekammerater og venner P. Munch og J. P. Jacobsen fik ogsaa i Viborgtiden den særprægede, livfulde rektor Hans Henrik Lefolii, hvis folkelige og frisindede undervisning bidrog til at fremme selvstændighed og selvtænkning hos eleverne. Om samlivet med den tankeklare og tidligt politisk interesserede P. Munch i drenge- og ungdomsaarene udtalte Friis som gammel, at han var med til at gøre Munch til venstremand, mens Munch fremmede hans udvikling til fritænkter. Mærke af det grundtvigske livssyn, hvori han var voxet op, bar Friis dog til det sidste i sin ærbødighed for og kærlighed til alt hvad der var af aand, ogsaa inden for det religiøse livs- og tankeomraade.

At hans studium maatte blive historien, var han, da han 1890 var blevet student, ikke i tvivl om. Af de tre dengang til Køben-

havns universitet knyttede betydelige historikere fik Kr. Erslev og Edv. Holm størst betydning for ham, selv om han ogsaa værdsatte Johs. Steenstrups indsatser som forsker højt. En historiker, lidt ældre end Friis, L. Moltesen, har en gang spøgende ytret frygt for, hvad Friis kunde være blevet til, hvis han ikke var kommet i Erslevs skole. Der er heri det rigtige, at Friis' livfulde, følelsesbetonede, kunstnerisk begavede aand trængte til og paa afgørende maade paavirkedes af Erslevs metodiske indøvelse i objektiv og nøgtern kildebehandling og historieopfattelse. Han erkendte altid med taknemlig hengivenhed, hvad han skyldte Erslev som lærer, forsker og menneske, og stræbte efter evne at forske og handle i hans aand, i hans senere aar maaske med for stærk tilbagetrængning af noget værdifuldt i hans oprindelige anlæg. Hans interessefelt var imidlertid, i forbindelse med hans levende optagethed af samtidens politiske, aandelige og sociale liv og problemer, det 18. og 19. aarhundredes historie, og her blev Edv. Holm, der betog ham ved sin lyse og harmoniske, af stræben efter en billig og retfærdig menneskevurdering prægede personlighed, hans lærer og vejleder. Betydning for hans udvikling fik ogsaa den fine og lærde forsker J. A. Fridericia, til hvem han knyttedes ved sin ansættelse i universitetsbiblioteket som medhjælper og assistent 1891—1900. Naar Friis, der side om side med P. Munch i Studenterforeningen og Studentersamfundet tog ivrig del i studenterlivet og drøftelsen af tidens spørgsmaal, tidligt sluttede sig til den radikale, liberalt-demokratiske intelligens, har utvivlsomt baade Fridericias og Erslevs paavirkning deres andel deri. Men ogsaa Georg Brandes' skrifter og forelæsninger fik betydning for den unge historikers livs- og kultursyn, som siden for hans forfatterskab. Samtidig styrkedes, bl. a. gennem fagfæller som M. Mackeprang, H. V. Clausen og Johan Ottosen, hans interesse for det nordslesvigske spørgsmaal, hvorom han sammen med Munch o. a. skrev i danske blade. Ved dette arbejde fik han forbindelse med rigsarkivar A. D. Jørgensen — til hvem hans indstilling var en blanding af beundring og kritik — og til H. P. Hanssen, i hvem han vandt en ven for livet, og til hvis nationalpolitiske syn han helt sluttede sig. En dybere og retfærdigere forstaaelse af forholdet mellem dansk og tysk gennem tiderne blev tidligt en livsopgave for ham.

Efter magisterkonferensen 1896 (med Danmarks historie

1766—1830 som speciale) gik Friis strax i lag med arkivstudier til en fremstilling af Nordens politiske historie i de bevægede aar 1810—14. En frugt heraf blev den velskrevne og indholdsrige afhandling om »Frederik den Sjette og det svenske Tronfølgervalg 1810« (Hist. Tidsskrift, 7. rk., I, 1898) og en samling aktstykker til Kielerfredens forhistorie (Danske magazin, 5. rk., IV, 1898). Det skyldtes vistnok tilskyndelse fra Edv. Holm, som netop nu var naaet frem til 1766 i sit store værk om Danmark-Norges Historie 1720—1814, at Friis lagde studierne over Napoleonstiden til side for i stedet at kaste sig over A. P. Bernstorffs udenrigspolitik. Han førtes derved, maaske bl. a. under indtryk af L. Bobé's udgave af papirer fra den Reventlowske familiekreds, hvis 1. bind udkom 1895, ind paa tanken om at efterspore Bernstorff d. y.s privatpapirer, en tanke, som han udførte med beundringsværdig energi, sporsans og forhandlingsevne og med store resultater. Det lykkedes ham ved imødekommenhed fra medlemmer af familien Bernstorff og andre tyske adelsslægter 1897—1901 paa en række tyske slotte og herregaarde at faa fremdraget og deponeret i København (først paa Universitetsbiblioteket, siden i Rigsarkivet) henvend 100.000 breve og aktstykker fra perioden 1732—1835 — et meget betydningsfuldt nyt materiale til oplysning om baade Johan Hartvig Ernst og Andreas Peter Bernstorff og den sidstnævntes sønner og om hele den kreds, der sluttede sig til dem.

Friis' plan var, da dette vældige unyttede kildestof var stillet til hans raadighed, at skildre A. P. Bernstorffs liv- og statsmandsgerning og i forbindelse hermed de sider af farbroderens historie, hvor de ældre fremstillinger, bl. a. P. Vedels og Holms, ikke naaede til bunds. Som en forstudie og »en Prøve paa det indsamlede Stof«, suppleret med materiale fra Rigsarkivet og fremmede statsarkiver, udarbejdede han til at begynde med bogen »Andreas Peter Bernstorff og Ove Høegh Guldberg. Bidrag til den guldbergske Tids Historie (1772—1780)«, som han i dec. 1899 forsvarede for doktorgraden.

I afgørende henseender er dette arbejde, hvis maal var at undersøge magt- og modsætningsforholdene inden for den ledende regeringskreds, i lighed med debutafhandlingen om det svenske tronfølgervalg 1810, karakteristisk for arten af Friis' begavelse og hovedinteresse som historiker. Mens de andre mest betydelige

Erslev lever fra 1880'erne og 90'erne fortrinsvis samlede sig om forfatnings-, forvaltnings-, social-, finans-, handels- og nationalitetshistoriske emner, i regelen med længdesnit gennem en længere periode, og for nogles vedkommende ved siden heraf drev kildekritiske detailundersøgelser efter mesterens forbillede, saa er Friis' hovedfelt fra første færd de statspolitiske personligheder og deres brydninger og samspil i indre- og ydrepolitiken og det tidsprægede og tidsbegrænsede milieu. Selv om hans arbejder rummer belysning af ideer og ogsaa undersøgelser til industri-, handels- og landbrugshistorie, blev han dog aldrig i egentlig forstand hverken idé- eller erhvervs- og samfundshistoriker, saa højt han end — dog med bestemt afvisning af al materialistisk historieopfattelse — vurderede betydningen af arbejder paa disse omraader. Oversigtsværker i lærebogs- eller anden form indlod han sig heller ikke paa at skrive. Hvad der altid stærkest greb og fastholdt ham — i hans historieforskning og historieskrivning, som i livet — var enkeltpersonlighederne i hele deres individuelle ejendommelighed og i deres forhold til andre personer og til deres tid. Den store tyske idéhistoriker Friedrich Meinecke, til hvem Friis var knyttet i nært venskab, har sat som motto for sin bog »Die Entstehung des Historismus« Goethes ord til Lavater 1780: «Hab ich dir das Wort Individuum est ineffabile, woraus ich eine Welt ableite, schon geschrieben«. Et andet Goethecitat fra bogen (fra 1826) lyder: »Wie sehr wir uns auch mit Geschichte von Jugend an beschäftigten, so finden wir doch zuletzt, dass das Einzelne, Besondere, Individuelle uns über Menschen und Begebenheiten den besten Aufschluss geben«. Disse ord kunde Friis, ikke uden sammenhæng med de kunstneriske anlæg i sit sind, have gjort til sine.

Belysende i denne forbindelse er nogle ord i et brev, han i 1905 skrev til Bjørnstjerne Bjørnson. Han peger her paa, at dansk historieforskning siden 1864 har »arbejdet ufortrødent paa at bortrydde de nationale Fordomme og den nationale Selvovervurdering, der bunder i en snæver og urigtig Opfattelse af vor historiske Udvikling«, og at dette ikke mindst gjaldt Danmarks historiske forhold til Tyskland. »Jeg for min Del har til min historiske Forfattergerning valgt at udrede Forholdet mellem Dansk og Tysk — statsligt og folkeligt, socialt og aandeligt — i Tiden fra 1750 til saa langt op i det 19. Aarhundrede, som

mine Evner og Kræfter strækker til ... Vi lever endnu i meget paa gamle stivnede Formler, og i Læ af dem trives megen Uforstand og nationalt Snæversyn. Der maa fremfor alt *Menneskeliv ind i Formlerne*, først da forstaas de Theorier og Idealer, der førte de beslægtede, men vidt forskellige Folk sammen i fælles Arbejde og siden drev dem fra hinanden i bittert Fjendskab. *Derfor vil jeg gøre Mennesker til Midtpunkt for min Skildring . . .*«

Hvad Friis evnede paa sit særlige domæne, træder frem allerede i disputatsen, om hvilken Edv. Holm i en højst anerkendende anmeldelse skrev: »man har indtryk af, at Forfatteren ligesom selv er med i Forholdet imellem den Række Personligheder, der havde at gjøre med hverandre, og man faar et klart Billede af dem med deres forskjellige Synsmaader, Interesser og Liden-skaber«. Vi møder ogsaa her en meget levende fortællestil, der, selv om A. D. Jørgensen, Troels-Lund og maaske ikke mindst Georg Brandes i visse henseender synes at have afgivet forbilleder, dog i sit grundpræg er forfatterens egen.

Friis' mesterværk i menneske- og milieuskildring og inden for denne genre trods sin torsoagtige karakter et hovedværk i dansk historieskrivning er hans »Bernstorfferne og Danmark«, hvis 1. bind kom 1903, 2. bind (der førte skildringen frem til 1766), først 16 aar senere, i 1919. Det maal, som han satte sig med dette arbejde, er angivet i undertitlen: »Bidrag til den danske Stats politiske og kulturelle Udviklingshistorie 1750—1835«. Han naaede ikke det store maal, ikke engang halvvejs. Det er desuden med tvivlsom ret, at han i forordet til 1. bind hævder, at slægten Bernstorffs historie »i denne Periode rummer alle Hovedpunkter af Forholdet mellem Dansk og Tysk«, livet i de bernstorffske kredse alle »de Kulturelementer, der har Betydning for den folkelige Vekselvirkning«. Kritik kan ogsaa rettes mod enkeltheder i det fremsatte syn paa forholdet mellem dansk og tysk og dette forholds historiske forudsætninger, og i vurderingen af den ældre Bernstorffs ydrepolitik og skildringen af hans virke for udviklingen af dansk handel og industri. Af og til kan man ogsaa tvivle om, at Friis er naaet helt til bunds i en personlig relation, som f. ex. den mellem J. H. E. Bernstorff og Frederik V.s almægtige yndling A. G. Moltke under den ydrepolitiske krise 1762. Herom havde han 1918—20 en metodisk højst lærerig holmgang med Erik Arup (afhandlingen »Bernstorff

og Moltke under Krisen 1762. En kritisk Undersøgelse«, Hist. Tidsskr., 9. rk., I; Arups svar: »Kritiske studier i nyere dansk Historie. Intermezzo. Bernstorff og Moltke«, sst. 9. rk., II). Men sjældent er nogen regerings- og statsmandskreds i Danmark og hele dens atmosfære eller noget nordtysk adelsmilieu levedegjort for eftertiden med paa en gang en saa overlegen beherskelse af kildestoffet, en saa fremragende evne til karakteristik og vurdering ud fra selve tidens forudsætninger, en saa inderlig medleven og en saa livfuld fremstillingskunst som i »Bernstorfferne og Danmark«. Edv. Holms bind om samme tid — der i høj grad var en støtte for Friis' fremstilling af den ældre Bernstorffs ministergering 1750—66 — er et saare fortjenstfuldt værk og tiltalende ved sin enkle, klare stil. Men hvor virker det unuanceret og blegt i tegning og farve ved siden af den yngre historikers bog. »Bernstorffernes« 1. bind — om slægten og J. H. E. Bernstorffs lære- og gesandtaar og A. P. Bernstorffs barndom og første ungdom — var et af de meget faa rent historiske arbejder, Georg Brandes fandt en anmeldelse værd, med høj anerkendelse af forfatterens skildring af det parisiske selskabsliv i 1740'erne, i Ludvig XV.s og madame de Pompadours tid — der i øvrigt laa Friis' aandform og indstilling mindre nær end det protestantisk-patriarkalske liv paa de bernstorffske herresæder.

Det blev, tør man sige, tragedien i Friis' forsker- og forfatterliv, at han aldrig fik samlet sig om at føre sit hovedværk til ende efter planen, samtidig med at ogsaa den betydningsfulde og monumentale udgave af »Bernstorffske Papirer« (I—III, 1904—13) standsede paa halvvejen. Af hans større afhandlinger efter aarhundredskiftet falder kun to, den førnævnte om Bernstorff og Moltke og den om »Holstens Indlemmelse i Danmark i Aaret 1806« (Hist. Tidsskr., 7. rk., V, 1905), der belyser forsøget paa at skabe en danskpræget helstat, inden for den bernstorffske sammenhæng. Det spillede maaske sin rolle, at Holm i de sidste 5 digre bind af sit værk, omfattende tiden 1766—1814 og publiceret 1902—12, fra hans 70. til hans 80. aar, gjorde sin skildring stedse bredere og herved i betydeligt omfang udnyttede det bernstorffske materiale, hvorved nyhedens glans i nogen grad toges af dette. Men hovedaarsagen var dog vel ved siden af sygdom, som bidrog til at forsinke udgivelsen af 2. bind, Friis' mangesidige interesser og trang og vilje til at tage en række andre store opgaver op.

Han virkede som redaktør eller tilsynsførende ved flere store samleværker: »Verdenskulturen« i dens forskellige udgaver paa dansk og svensk, »Det nittende Aarhundrede«, »Det danske Folks Historie«, »Schultz Danmarkshistorie« og »Dansk biografisk Leksikon«. 1909 udgav han bogen »Bismarck. Ungdomstiden 1815—1848«, inspireret baade af hans stærke interesse for forholdet mellem Danmark og Tyskland og af en vis tilfredsstillelse ved i en tid, hvor, som det hedder i indledningen, »Individet forsvinder bag de store sociale Grundkræfter«, at fremdrage »et mægtigt Eksempel paa den enkeltes selvstændige Værdi, paa det store Menneskes Indgriben i Historien«. Bogen, der næppe er upaavirket af Brandes' bøger om Disraëli og Lassalle, giver et nyt vidnesbyrd om forfatterens evne til at trænge ind i sjæleliv og milieu, men fik aldrig nogen fortsættelse i en skildring af Bismarcks statsmandsgerning. En stor del af Friis' arbejdskraft tog fra 1901 til 1913 ogsaa hans virksomhed som mellemmand mellem de skiftende danske udenrigsministre og de danske Sønderjyders fører H. P. Hanssen, fra 1907 som udenrigsministeriets raadgiver i sager vedrørende Nordslesvig og fra 1910 tillige som ministeriets pressekonsulent. En slags efterspil til denne virksomhed var hans rejse til Berlin i nov. 1918 for at udvirke den ny tyske regerings skriftlige anerkendelse af Nordslesvigernes nationale selvbestemmelsesret.

Hertil kom saa 1913—35 hans gerning som professor ved Københavns Universitet, hvor han som Fridericias efterfølger, fra 1917 som professor Rostgardianus, varetog undervisningen i de to sidste aarhundreders historie, samtidig med at han med stor interesse og energi tog del i universitetets almindelige anliggender, 1923—24 som dekan for det filosofiske fakultet, 1923—26 som formand for fakultetets examensudvalg, 1932—33 som universitetets rektor. Som lærer var han klar og kunde i forelæsninger, øvelser og anden studievejledning inden for de omraader, han stod nær og fuldt beherskede, være i høj grad fængslende og inspirerende; i hans sidste universitetsaar, da han led under svigtende helbred og visse modsætningsforhold inden for den danske historikerverden, sporedes der en tilbagegang i undervisningens friskhed og veloplagthed. For ikke faa elever fik han meget stor betydning baade som lærer og forsker og i kraft af sin trang og evne til at vejlede og opmuntre ogsaa i rent menneske-

lige forhold. Men der var ogsaa dem, overfor hvem hans vurdering paa grund af stærk modsætning i aandspræg og i opfattelse af historieforskningens maal og veje i visse henseender kunde svigte, trods hans altid stærke personlige ansvarsfølelse og vilje til uhildet bedømmelse. Mod uddelingen af de midler til understøttelse af videnskabeligt arbejde, paa hvis anvendelse han som direktør i den Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse (fra 1915) og medlem af bestyrelsen for Zeuthens Mindelegat (fra 1939, fra 1942 som formand) øvede afgørende indflydelse, kan der dog næppe fremføres nogen begrundet kritik.

Gennem hele det halve aarhundrede, over hvilket Friis' historikergerning spænder, nedlagde han, alene eller sammen med forskellige medarbejdere, et meget stort arbejde i fremdragelsen og udgivelsen af kilder, fortrinsvis — ved siden af de Bernstorffske Papirer — til det 19. aarhundredes danske politiske historie. At opregne dem alle vilde her føre for vidt. Nævnes bør dog det meget vigtige kildeskrift »Andreas Frederik Kriegers Dagbøger« i 9 bind (1920—43), udgaverne af breve og andet til belysning af Johanne Luise Heiberg, hvis personlighed meget stærkt fængslede Friis i hans senere aar, og de 8 store bind danske og udenlandske breve og aktstykker til oplysning om det nordslesvigske spørgsmaals historie 1864—79 (»Det nordslesvigske Spørgsmaal 1864—1879«, I—V; »Europa, Danmark og Nordslesvig 1864—1879« (sammen med Povl Bagge), I—III, 1921—49). Udgivelsen af det danske materiale i denne samling var overdraget Friis af udenrigsministeriet. Samtidig med udgivelsen skrev han det store værk »Den danske Regering og Nordslesvigs Genforening med Danmark«, hvoraf han 1921—40 fik udgivet 3 bind, der førte fremstillingen frem til 1877. Af et 4. afsluttende bind, der skulde standse med en redegørelse for omstændighederne omkring ophævelsen af den berømte artikel 5 i 1878—79, havde han ved sin død afsluttet omtrent halvdelen. En forstudie til dette bind udgav han allerede 1927 (i »Festskrift til Kristian Erslev«): »Ministeriet Estrup og Ophævelsen af Pragfredens Artikel V«. En omfattende forstudie til bind 3: »Danmark ved Krigsudbrudet Juli-August 1870« kom som universitetsfestskrift 1923. Værket om Nordslesvig-politiken 1864—79, Friis' i omfang største, staar ved siden af »Bernstofferne og Danmark« som hans anden hovedindsats i dansk historieskrivning. Det ligner »Bern-

storfferne« ved den omfattende, i dette tilfælde praktisk talt udtømmende stofindsamling, hvorpaa det er bygget, men det naar ikke det ældre arbejde i fremstillingskunst — hvad der muligvis til dels hænger sammen med, at Friis under udarbejdelsen gjorde udstrakt brug af diktat — og lider flere steder under for stor bredde. Trods manglerne rager det dog meget højt op blandt de ikke særligt mange bidrag til dansk ydrepolitisk historie ved underbygningens soliditet, den som helhed klare, overbevisende og velformede fremstilling og de rammende karakteristiker af statsmænd og diplomater, frem for alle P. Vedel, grev C. E. Frijs og »spidsmusen« Jules Hansen, og som stadig baggrundsfigur Bismarck, forfatterens gamle sujet i en ny fase. Friis' sjældne evner inden for portræt- og portrætgruppegenren bevarede til det sidste, hvorom ogsaa flere mindre arbejder bærer vidne.

Blandt Friis' afhandlinger uden forbindelse med Nordslesvigværket er der siden Bernstorffstudiernes henlæggelse især grund til at nævne tre, alle i »Historisk Tidsskrift«. »»Under Junigrundloven« og dens Forfatter« (1918) giver en fin og indtrængende vurdering af Niels Neergaards banebrydende værk om dansk politisk historie 1848—66. I »C. N. David, Christian IX og Sir Augustus Paget i November 1863« (1929) vendte Friis sig, med inddragelse af alt tilgængeligt dansk og udenlandsk kildestof, kritisk mod metode og resultater i Erik Arups geniale studie »David og Hall. Krisen i Danmarks historie 1863« (Scandia 1928), hvorpaa Arup svarede med »Danmarks krise 1863« (sst. 1930). Diskussionen mellem de to betydelige historikere var af overordentlig stor metodisk og erkendelsesteoretisk interesse. Hvor er ikke de tre afhandlinger blevet læst og drøftet af aargang efter aargang af unge danske historikere, og hvad har de ikke lært af dem! Nu, 20 aar efter, kan det vistnok siges, at begge forskere, hver ud fra sine særlige evner og forudsætninger, gav vigtige bidrag til forstaaelse af 1863-krisen, men at der stadig paa punkter er plads for ny synspunkter og problemløsninger. I »Skandinavismens Kulmination. Ministeriet Halls Planer om en nordisk Union forud for Udstedelsen af Martskundgørelsen 1863« (1935) genoptager Friis traade baade fra ungdomsafhandlingen om det svenske tronfølgervalg 1810 og fra striden om krisen i 1863. Skandinavismens problem optog ham i hans sidste aar stærkt, og der foreligger fuldt udarbejdet fra hans haand et foredrag

om Oscar II.s forhold til Danmark, som det var hans agt at holde i Videnskabernes Selskab 14. okt. 1949, en uge efter at hans udslidte hjerte ophørte at slaa. Det vil nu blive trykt i Selskabets Meddelelser.

Et udslag af Friis' altid stærke interesse for og evne til at organisere indsamling af utrykt materiale til dansk historie var det, at han i 1922 gav stødet til, at Videnskabernes Selskab nedsatte en »Kommission til Undersøgelse af de i dansk Privateje bevarede Kilder til dansk Historie«. Den har i de forløbne 27 aar under hans utrættelige ledelse udført et meget stort og meget betydningsfuldt eftersporings-, ordnings- og registreringsarbejde. 1942 og 1948 deltog han som arkivkommissionens formand henholdsvis i forberedelsen af og den definitive oprettelse af Erhvervsarkivet i Aarhus. Da han i efteraaret 1925 til sine Nordslesvig-arbejder foretog arkivundersøgelser i Moskva, fattede han planen om en mere omfattende og systematisk udforskning af de russiske statsarkiver, som hidtil kun i ret ringe omfang var udnyttet af nordisk historisk videnskab. Han fik i dette øjemed 1928 oprettet en fælles-nordisk kommission, som takket være stor imødekommenhed fra Sovjetmyndighedernes side indtil 1931 kunde lade mikrofotografere en lang række aktserier til oplysning om det politiske forhold mellem Rusland og de nordiske riger fra c. 1750 til 1885.

Af Den danske historiske Forenings bestyrelse var Friis et virksomt medlem 1907—19, som dens formand 1928—39. Han tog ogsaa 1927—39 del i ledelsen af det paa P. Munchs initiativ stiftede Institut for Historie og Samfundsøkonomi. 1935—45 var han forstander for Det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie, hvori han indvalgtes 1905.

Fra sin ungdom var Friis en varm ven af nordisk samarbejde paa kulturelle og andre omraader. Han medvirkede ved oprettelsen af foreningen Norden og var medlem af dens danske forretningsudvalg 1918—43; i denne stilling tog han interesseret del i arbejdet for en revision af de nordiske landes lærebøger i historie. I de nordiske historikermøder, som fra 1923 fandt sted med regelmæssige mellemrum, var han fra dansk side sjælen. Hans virke for kulturelt samarbejde begrænsedes imidlertid ikke til Norden. I kraft af sin trang til at fremme mellemfolkelig forståelse og forsoning, sin med aarene stadig udvidede kontakt

med historikere i mange lande, sin videnskabelige anseelse ogsaa uden for Danmark, der grundlagdes med den tyske oversættelse af »Bernstorfferne«s 1. bind i 1905, sin evne til forhandling og organisation og sin levende personlighed blev han fra dansk hold den førende skikkelse i de bestræbelser, som efter 1. verdenskrig udfoldedes for at genknytte forbindelsen mellem de forskellige landes historikere og give samarbejdet en fastere organisation. 1925—39 var han medlem af »Den internationale Kommission for intellektuelt Samarbejde«. Han deltog 1926 i Genève i den endelige stiftelse af »Comité international des sciences historiques« og var formand for dens publikationsudvalg 1928—39, for den danske komité 1926—39. Han blev en fremtrædende skikkelse paa tidens internationale historikermøder og hædredes ved medlemskab af en række nordiske og fremmede almenvidenskabelige og historiske selskaber. Paa hans 70-aarsdag tilegnede en kreds af elever, fagfæller og venner ham et festskrift og en adresse.

Paa det internationale felt indskrænkede Friis' virksomhed sig ikke blot til udbygning af det videnskabelige samarbejde. Ud fra sin humanitære indstilling og sin medfødte trang til at hjælpe mennesker i nød gav han 1933 stødet til nedsættelse af »Den danske Komité for landflygtige Aandsarbejdere« og virkede fra 1934 som formand for »De samvirkende danske Emigranthjælpekomiteer«. Da under den tyske besættelse af Danmark forfølgelseserne ogsaa udstraktes til vort land, var han uden hensyn til sin personlige sikkerhed rede til at hjælpe, hvor han kunde.

Individum ineffabile est. Ikke mindst, naar talen er om en i aand og gerning saa mangesidig personlighed som Aage Friis, er det uhyre svært i korthed at give et sammenfattende udtryk for denne. Hans af et stærkt og levende temperament og en vaagen intelligens betingede intense medleven i baade den fortid, hvormed han syslede, og det liv, der omgav ham, skabte en frugtbar vevsvirkning mellem hans virke paa de to felter. Hans stærke optagethed af samtidens spørgsmaal og de praktiske opgaver, som mødte ham, kom dog samtidig til at røve tid og kraft fra den stille og ubrudte fordybelse i de historiske studier. Hans historikergerning viser træk af splittethed, trods det meget, han her, skønt ofte hemmet af sygdom, udrettede.

Baade som forsker og som aandspersonlighed har han dog

sat sig stærke og varige spor. Og som helhedsbillede staar efter ham mindet om en skikkelse af meget betydeligt format, mærket af aand og af vilje. Han kunde i kampen for, hvad han ansaa for ret og rigtigt, og i den stærke personligheds selvhævdelse tørne sammen med fagfæller og andre. Men med rige evner som forsker og skribent og i ikke mindre grad som organisator, forhandler og initiativtager forbandt han samtidig et sind, som op i den høje alderdom holdt sig mærkeligt ungt, en dyb pietetsfølelse over for de ideer og personligheder, som i liv og forskning havde beriget ham — uanset forskelle af politisk og religiøs art, en aldrig kuet vilje til at stride for sine idealer, en oprigtig stræben efter omfattende og retfærdig forstaaelse og vurdering og, dybest i sindet, en varm medfølelse og trang til at hjælpe, hvor han fandt hjælp paakrævet. Baade i ydre og indre henseende er det et meget rigt liv, som har fundet sin afslutning ved Aage Friis' død.
